

Líðan og framtíðarsýn ungmenna á Austurlandi

Valdimar Briem
ReykjavíkurAkademíunni

Tinna Halldórsdóttir
Menntaskólanum á Egilsstöðum

Útdráttur: Í þessari rannsókn voru könnuð viðhorf 144 ungmenna á aldrinum 15-22 ára með lögheimili á Austurlandi til framtíðarbúsetu á svæðinu. Flest voru nemendur við Menntaskólann á Egilsstöðum. Helstu niðurstöður eru þær að líðan og framtíðarsýn ákvörðuðust einkum af kyni, ættartengslum og lengd búsetu, en menntunaráform fóru meir eftir fjölskylduhögum. Piltar voru almennt ánægðari en stúlkur með stöðu sína og möguleika í hinu staðbundna samfélagi og fremur reiðubúnir til að vera þar til frambúðar. Viðhorf voru bæði einstaklingsbundin og tengd aldursháðum breytingum í lífi ungmennanna. Ungmennni sem búið höfðu lengur en 10 ár á Austurlandi áttu yfirleitt mikil ættartengsl og bjuggu í kjarnafjölskyldum með báðum foreldrum. Flest þeirra halda tryggð við svæðið og eru bjartsýn um áframhaldandi búsetu. Ungmennni sem búið hafa stutt á Austurlandi búa mörg með einstæðu foreldri eða öðru foreldrinu og fósturforeldri. Sum þeirra eru örugg og vongóð um framtíðina, en önnur, einkum stúlkur, svartsýnni og tilbúin til að flytja af svæðinu.

Lykilorð: Ungmennni ■ viðhorf ■ dreifbýli ■ kyn ■ lengd búsetu
ættartengsl ■ fjölskylduhagir

Abstract: This study examined the attitudes of 144 youths in Eastern Iceland 15-22 years of age to future residence in the area. Most were students at the local gymnasium at Egilsstaðir. The results indicate that well-being and plans for the future were determined mainly by sex, number of relatives, and length of residence, but educational plans were determined more by the adolescents' family situation. Boys were generally more content than girls with their situation and local opportunities, and more prepared to live permanently in the area. Attitudes were related to age-dependent changes in the adolescents' lives. Adolescents who had lived in the area more than 10 years usually had many relatives locally and lived in nuclear families with both biological parents. Most of these were loyal to the area and optimistic about living there in future. Many newcomers lived with a single parent or with one biological and a foster parent. Some of these were optimistic about the future, but others, in particular girls, more pessimistic and prepared to move away.

Keywords: Adolescents ■ attitudes ■ rural communities ■ gender
length of residence ■ relatives ■ family situation ■ Iceland

Inngangur

Framtíð hvers samfélags ákvarðast af því hversu vel nýjar kynslóðir eru undirbúnar til að taka við af þeim eldri. Þessi undirbúningur er ekki síst mikilvægur í samfélögum í dreifbýli þar sem fjölbreytni í atvinnuvegum er tiltölulega lítil og tækifæri til menntunar takmörkuð. Líðan og framtíðarsýn ungmenna mótast að öllu jöfnu mikið af stöðu þeirra í fjölskyldu og félagahópi og þeim möguleikum sem ungmennin álíta að samfélagið bjóði upp á. Því má segja að einungis það samfélag sem býður ungmennum sínum upp á ákjósanlega búsetukosti og tækifæri til viðeigandi menntunar geti vænst bjartar framtíðar.

Á síðustu áratugum fyrri aldar og fram á þessa öld var atvinnuþróun á Austurlandi hæg og hefðbundin atvinnuskipan ráðandi. Félagslegar breytingar voru að sama skapi litlar. Á áttunda áratug fyrri aldar jókst íbúafjöldi svæðisins, en staðnaði á níunda áratugnum, og á tíunda áratugnum fór fólki fækkandi. Því má segja að samfélagsleg þróun á Austurlandi í lok síðustu aldar hafi einkennst af hægri hnignun (Valdimar Briem, 2009).

Róttæk breyting varð á þróuninni í byrjun þessarar aldar þegar íbúafjöldi á Austurlandi jókst á skömmum tíma um u.þ.b. 4.000 manns. Þróun fólksfjölda, atvinnu og afkomu hefur verið afar ójöfn síðan. Í árslok 2009 hafði íbúum Austurlands t.d. fækkað mjög á þrem árum eftir hraða aukningu á þrem árum á undan (Valdimar Briem, 2009). Þessar breytingar má að miklu leyti skýra með tilvísun í þær gífurlegu framkvæmdir sem áttu sér stað á svæðinu og tímabundna fólksflutninga tengda þeim.

Í skýrslu Rannsókn- og þróunarmiðstöðvar Háskólans á Akureyri (RHA) sem gefin var út í byrjun framkvæmdanna miklu (Jón Þorvaldur Heiðarsson, 2005) var því spáð „að álver í Reyðarfirði verði því valdandi að íbúar á Austurlandi verði 1.764 – 2.329 fleiri [2008 en 2002] en ef ekkert álver hefði verið byggt í landshlutanum“. Álversframkvæmdir eru sérstakur atburður, sem gerist aðeins einu sinni á löngum tíma á tilteknu svæði og leiðir til fólksfjölgunar en getur haft aðrar ófyrirsjáanlegar afleiðingar. Sem dæmi um það má nefna ruðningsáhrif álversframkvæmdanna (Hjalti Jóhannesson o.fl., 2010) sem valda því að aðrar, hefðbundnar atvinnugreinar leggjast af og erfitt getur verið að byggja þær upp á ný. Hjalti og félagar benda á að erfitt sé að fá nákvæmar tölur varðandi þetta en „[a]llir virðast þó vera sammála um að fleiri störf hafi lagst af í þessum geira [þ.e.a.s. fiskiðnaði, á tímabilinu 2002-2008] en þau 187 sem spáð var“ (bls. 77).

Breyting á íbúafjölda Austurlands 2003-2009 var svipuð og á öllu Íslandi á sama tíma (Hagstofa Íslands, 2011a). Þetta gæti þýtt að íbúafjöldi á Austurlandi hafi í raun lítið breyst vegna virkjana og tilkomu álvers, en náð u.þ.b. eðlilegu marki árið 2009 og sé tiltölulega stöðugur nú (Þóroddur Bjarnason, 2010a). Annar möguleiki er að íbúafjöldi á Austurlandi sé enn að hnigna á svipaðan hátt og fyrir framkvæmdir, og að flestir þeir sem fluttu þangað samkvæmt ofan nefndri spá séu nú fluttir þaðan aftur. Hvort sem sannara er þá virðast íbúaflutningar frá Austurlandi hafa aukist á ný, þrátt fyrir hinar stórtæku framkvæmdir á svæðinu sem áttu að leggja grundvöll fyrir velmegun og vexti. Með hag Austurlands og alls Íslands í huga er erfitt að sjá þetta sem jákvæða þróun.

Þessari rannsókn er ætlað að lýsa á skipulegan hátt viðhorfum ungmenna á Austurlandi, áliti þeirra á eigin högum, líðan nú og skoðunum á framtíðarhorfum sínum. Hér er athyglinni einkum beint að áhugamálum ungmennanna, framtíðarsýn m.t.t. búsetu, atvinnu og mennta, og líðan þeirra og stöðu í lífinu. Viðhorf ungmennanna eru sett í samhengi kyns, aldurs og

ýmissa félagslegra þátta. Leitast verður við að greina áhrif þróunar síðustu ára á viðhorf ungmennanna og fá vísbendingar um hvernig skapa megi raunhæfan grundvöll fyrir þróun staðbundinnar fræðslu og atvinnutækifæra á svæðinu.

Árið 2009 voru íbúar Íslands 319.368 talsins, en fækkaði um hálft prósent til ársins 2010 (Hagstofa Íslands, 2010). Á Austurlandi höfðu 10.373 manns búsetu árið 2010, og hafði þá fækkað um 3,4% frá árinu áður. Af íbúafjölda 2010 voru 792 ungmenni á aldrinum 16-20 ára; 402 stúlkur og 390 piltar, langflest þeirra á Fljótshálsbænum og í Fjarðabyggð, eða 283 og 339. Skólaárið 2009-2010 stunduðu ungmennin einkum nám í tveim skólum, Menntaskólanum á Egilsstöðum (ME) og Verkmenntaskóla Austurlands á Neskaupstað (VA), samtals 690 ungmenni; 418 stúlkur og 272 piltar.

Árið 2009 var hlutfall 16-20 ára ungmenna 7,5% af íbúafjölda á öllu Íslandi, en ögn herra á Austurlandi, eða 7,7%. Árið 2010 hafði ungmennum á Austurlandi fækkað um 3,4% frá árinu áður, og Austurland orðið að sama skapi fátækara.

Fyrri rannsóknir

Líðan og framtíðarsýn ungmenna ákvarðast af ýmsum persónueiginleikum og þáttum í hlutrænu og félagslegu umhverfi þeirra. Í rannsóknum á högum íslenskra barna og ungmenna hefur athyglin einkum beinst að áhugamálum þeirra, tómstundum, fjölskyldu, áhættuhegðun og velliðan almennt og í skólanum. Allir þessir þættir gegna hlutverki í að móta lífssýn og viðhorf ungmennanna.

Rannsóknarmenn við Háskólann á Akureyri hafa beint sjónum sínum gagnert að ungmennum á landsbyggðinni, högum þeirra, afkomu og framtíðaráformum. Þannig færði Þóroddur Bjarnason (2004) rök fyrir því að „búsetuáform unglunga geti ... skipt máli við byggðastefnu og mótun einstakra byggðarlaga ... [þar eð þau spái] ... þokkalega vel fyrir um framtíðarbúsetu þeirra“ (bls. 312). Þóroddur og félagar hafa síðan kannað viðhorf unglunga í sambandi við byggða- og búsetuþróun á Íslandi í fleiri rannsóknum (Ólöf Garðarsdóttir og Þóroddur Bjarnason, 2010; Þóroddur Bjarnason, 2007, 2008, 2009, 2010a; Þóroddur Bjarnason og Þórólfur Þórlindsson, 2006). Þóroddur hefur bent á (2010b) að þjóðarstolt íslenskra ungmenna sé enn töluvert (um 50% eru mjög stolt), en hafi minnkað frá því fyrir hrún. Mestu máli skipti samt heimabyggðin, og hafði þetta aukist um 10% frá 2007, en Ísland sem slíkt skiptir einnig miklu máli fyrir ungmennin. Mörg ungmenni töldu að þau myndu flytjast frá sínu byggðarlagi og löngun til að flytja til útlanda hafði aukist töluvert frá því áður. Ungmennin töldu þó oftast síður líklegt að þau myndu búa erlendis til lengri tíma. Stúlkur og unglingar af erlendum uppruna voru viljugri til að flytja en piltar, en bæði flutningsvilji og vilji til að flytja aftur til heimahaga var almennt sterkastur á Austurlandi.

Fram kom í könnun í 8.–10. bekk grunnskóla (Margrét Lilja Guðmundsdóttir o.fl., 2009) að u.þ.b. helmingur unglunga stundar reglulega tómstundaiðju eða íþrótt. Hlutfallið var svipað hjá báðum kynjum, svipað í þéttbýli og dreifbýli, en minnkaði með aldri og hafði ekki breyst frá árinu 2000. Samvera með foreldrum og eftirfylgni á reglum var svipuð hjá piltum og stúlkum og í landshlutum. Mikill meirihluti unglunga var „ekki óánægður með líf sitt“ en stúlkur voru heldur óánægðari en piltar. Tvö prósent stúlkna voru óhamingjusamari árið 2009 en 2006, en eitt prósent pilta var hamingjusamara 2009 en 2006. Framtíðarsýn speglast í afstöðu unglunganna til náms og atvinnu. Stúlkur stefndu fremur í bóknám, en piltar í iðnnám.

Sumir piltar en svo til engar stúlkur ætluðu að fara að vinna eftir grunnskóla. Yfir 70% ungmennanna ætluðu sér í háskóla, og hafði hlutfallið aukist frá því 2006 hjá ungmennunum á landsbyggðinni. Í annarri könnun kom fram að nemendum í 6.-10. bekk grunnskóla leið yfirleitt vel á árinu 2009, en 10-15% þeirra sýndu þó einhverja vanlíðan (Kristján Ketill Stefánsson, 2010). Stúlkur voru yfirleitt óruggari með sig en piltar. Kristján dregur þá ályktun að þetta megi m.a. rekja til óraunhæfra staðalímynda sem einkum stúlkur eigi erfitt með að samsama sig, og að lélegt sjálfsmat geti haft áhrif á náms- og starfsval barnanna.

Ársæll Már Arnarsson, Anna Lilja Sigurvinsdóttir og Kristín Linda Jónsdóttir (2010) fundu aukna lífsánægju hjá báðum kynjum meðal 6. og 8. bekkinga milli ára 2006 og 2010, en ekki hjá 10. bekkjum. Lífsánægja barnanna minnkaði yfirleitt með aldri, jókst meðal þeirra barna sem mátu hana hæsta á skalanum, en stóð í stað meðal þeirra barna sem mátu hana lægsta. Höfundar draga þá ályktun að „kreppan hafi ekki haft umtalsverð neikvæð áhrif á lífsánægju íslenskra skólabarna á þessu árabili“.

Margar rannsóknir benda til að lykilinn að vellíðan ungmenna sé oft að finna í fjölskyldu þeirra og ættartengslum og að þetta geti ákvarðað hvernig ungmennunum farnist síðar í lífinu (Hamilton, 2005; Patten o.fl., 1997; Stewart og Menning, 2009). Fjölskyldusamsetning hefur mikið að segja í þessu sambandi (O’Byrne, Haddock og Poston, 2002). Uppeldishættir foreldra og aðstandenda ráða einnig miklu um líðan, atferli og lífnaðarhætti, allt frá svo sjálf-sögðu atferli sem að borða morgunmat með fjölskyldunni og burstu tennur reglulega (t.d. Levin og Currie, 2010; Pearson o.fl., 2010) til neyslu brennivíns og annarra vímuefna (Hotton og Haans, 2004; Waylen og Wolke, 2004; Weiss og Schwarz, 1996). Ýmislegt bendir einnig til að eftirlit og rétt aðkoma foreldra að uppvexti ungmenna skili sér í betri námsárangri (sbr. Eccles og Harold, 1993).

Skilnaður foreldra hefur hins vegar í för með sér röskun á búsetu, tengslum og fjárhag allrar fjölskyldunnar, auk þeirrar streitu sem allt þetta veldur (Sigrún Júlíusdóttir o.fl., 2008). Aukin ábyrgð er oft lögð á herðar ungmennanna, jafnframt því sem fjölskyldustuðningur minnkar. Ungmennin búa yfirleitt hjá móðurinni, sem gegnir lykilhlutverki, en hlutverk föðurins verður óljósara. Enda þótt ungmennin óski yfirleitt eftir miklum samskiptum dregur úr umgengni við skyldmenni utan heimilisins eftir skilnaðinn, m.a. við föðurömmu og föðurafa.

Áhættuhegðun unglinga hefur verið könnuð í sambandi við kynlíf og notkun getnaðarvarna (Kolbrún Gunnarsdóttir o.fl., 2008) og vímuefnaneyslu (Þóroddur Bjarnason o.fl., 2003; Þóroddur Bjarnason o.fl., 2007). Félagslegir þættir eru mikilvægir í þessu sambandi. Til dæmis minnkar vímuefnaneysla nemenda í 8.-10. bekk þegar skóli og foreldrafélög vinna saman að forvarnarstarfi (Geir Bjarnason, 2010). Atvinnuleysi foreldra hefur engin bein áhrif á áhættuhegðun unglinga að teknu tilliti til uppeldishátta (Rúnar Vilhjálmsson, 2010) en hefur óbein áhrif á reykingar og áfengisnotkun. Foreldrastuðningur en ekki foreldraeftirlit minnkar áhættuhegðun unglinganna. Það ber að nefna í þessu sambandi að neysla tóbaks, áfengis og annarra vímuefna er minni meðal ungmenna á Fljótsdalshéraði en annars staðar á landinu (Margrét Lilja Guðmundsdóttir o.fl., 2006).

Brottfall ungmenna úr skóla á sér ýmsar augljósar ástæður, þ. á m. neyslu vímuefna, en brottfall má yfirleitt rekja til sálrænna, félagslegra eða fjárhagslegra vandamála. Samkvæmt Báru Björk Elvarsdóttur o.fl. (2007) skiptir afstaða foreldra til námsins miklu máli sem og stuðningur þeirra í náminu. Börn foreldra með litla menntun voru hér líklegri til að falla úr námi en gott samstarf milli heimila og skóla dró úr brottfalli.

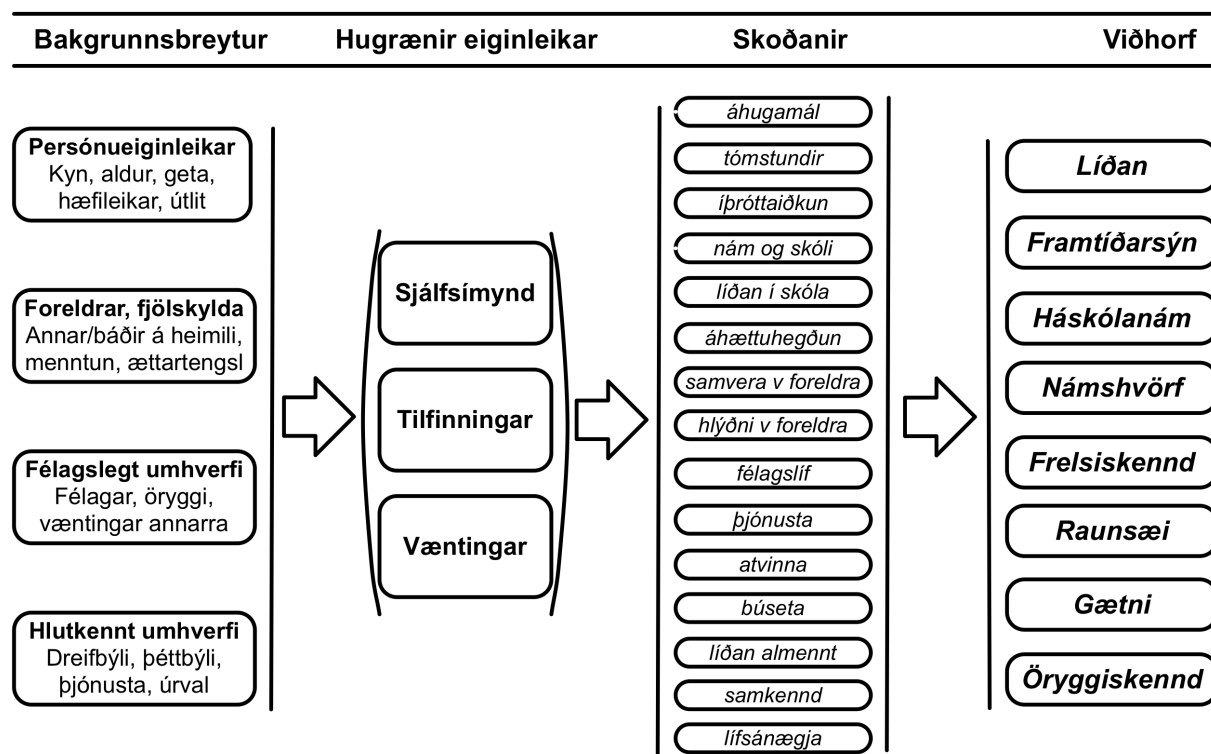
Viðfangsefni þessarar rannsóknar

Ofangreindar niðurstöður benda til áhugaverðra sambanda milli aðstæðna ungmenna, einkum í fjölskyldu og félagahópi, og líðanar þeirra og mótunar viðhorfa til framtíðar. „Líðan“ er margrætt hugtak sem oft er erfitt að meta. *Samkennd* (e. *Sense of Coherence*; Antonovsky, 1987) hefur verið notuð við athugun á líðan og félagsþroska einstaklinga og hópa (Honkinen o.fl., 2009; Myrin og Lagerstrom, 2008; Ristkari o.fl., 2009) og sálrænum afleiðingum alvarlegra lífsatvika á líðan og atferli fólks (Briem, de Lima og Siotis, 2007; Ristkari o.fl., 2008; Wittmann o.fl., 2008). *Samkennd*, þ.e. afstaða til sjálfs sín og tilfinningin að tilheyra félagslegu umhverfi sínu og vera virkur hluti af því, er notuð hér til þess að meta lífssýn og líðan ungmenna á Austurlandi.

Skoðanir ungmenna mótast af *hugrænum eiginleikum* þeirra, einkum *sjálfsímynd*, *líðan* og *löngunum*. Hugrænir eiginleikar byggjast hins vegar á grunni félagslegra og líffræðilegra þátta, og eru þá áhrif kyns ungmennanna einkar mikilvæg, eins og áður hefur komið fram. Hugrænir eiginleikar eru bundnir stað og stund en aðstæður hvers einstaklings hafa áhrif á þá til langs eða skamms tíma. *Skoðanir* ungmennanna koma fram í staðhæfingum þeirra og viðhorfin má greina í skoðunum. Líkan sem skýrir betur þessi sambönd og auðveldar lesendum að greina þau er sýnt á mynd 1.

Eftirfarandi tilgátur eru lagðar fram um niðurstöður rannsóknarinnar: Líðan og framtíðarsýn ungmenna á Austurlandi eru tengd (i) félagslegri og efnahagslegri þróun á svæðinu á undanförunum árum og (ii) einstaklingsbundnum eiginleikum, einkum kyni, fjölskylduháttum og ættartengslum á svæðinu. (iii) Val ungmennanna á menntun, ævistarfi og búsetu er tengt líðan þeirra, aðlögun og framtíðarsýn.

Mynd 1. Líkan yfir viðhorf ungmenna, sem samsvara líðan þeirra, tilfinningum og afstöðu til menntunar og búsetu í framtíðinni.

Rannsóknaraðferð

Þátttakendur. Samtals tóku 150 ungmenni á aldrinum 15-22 ára ($m = 17,81$, $sd = 1,30$) þátt í rannsókninni, 78 stúlkur og 72 piltar, 148 þeirra nemendur í ME og tvö við Starfsendurhæfingu Austurlands (StarfA). Einungis eru sýndar niðurstöður fyrir þau 144 ungmenni sem áttu lögheimili á Austurlandi.

Spurningalisti og fyrirlögn. Ungmennin svöruðu spurningalista (98 spurningum) á skólatíma á tímabilinu mars-apríl 2010. Spurningar/staðhæfingar vörðuðu *Bakgrunn*, *Áhugamál* (4 málaflokkar), *Framtíðaráætlanir* (3 málaflokkar) og *Samkennd*, sbr. dálk 1 og 2 í töflu 2.

Breytur og flokkun. Spurningar um bakgrunn voru kóðaðar sem tölugildi til nota sem breytur í tölfræðilegum greiningum, sjá töflu 1.

Staðhæfingar um *Áhugamál*, *Framtíðaráætlanir* og *Samkennd* voru undirstaða þátta skapaðra í þáttgreiningum (*principal components, orthotran/varimax transformation*) með skáhallri þáttalausn (*oblique solution*). Þættirnir settir upp á jafnvæga, tvískauta kvarða með miðjugildið 0,0. Greiningin á *Áhugamálum* og *Framtíðaráætlunum* var í tveim stigum (sbr. Gorsuch, 1983; Boyle, 1985), en á *Samkennd* í einu stigi (sjá nánar Valdimar Briem, 2011). *Communality* var valið til að sýna áreiðanleika (*reliability*) og réttmæti (*validity*) niðurstaðna þáttgreininganna þar eð þetta er sennilega það atriði sem út af fyrir sig sýnir best þessa eiginleika, einkum þegar fjöldi svarenda er tiltölulega lítill (sbr. Fabrigar o.fl., 1999; MacCallum o.fl., 1999; Preacher og MacCallum, 2002; Velicer og Fava, 1998). Tafla 2 sýnir yfirlit yfir þetta stigbundna greiningarferli.

Tafla 1. *Bakgrunnur þátttakenda*

	Gildi	Fjöldi
Kyn	Stúlka / Piltur	75 / 69
Bekkur	Ár 1 / Ár 2 / Ár 3 (og yfir)	62 / 37 / 41
Námsbraut	Almennt nám / Félagsfræði / Náttúrufræði	24 / 77 / 37
Búsetulengd	Stutt (<10 ár): „nýflutt“ / Lengi (>10 ár): „rótgróin“	35 / 109
Lögheimili (á Austurlandi)	Hérað / Firðir	106 / 38
Ættartengsl (á svæðinu)	Fá ættmenn / Mörg ættmenn [að mati þátttakanda]	53 / 91
Fjölskylduhagir	Býr ein(n) / með báðum foreldrum / með foreldri og fösturförelldri / með öðru foreldrinu	8 / 108 / 14 / 14
Menntun móður	Grunnskóli / Framhaldsskóli / Háskóli (grunnám) / Háskóli (framhaldsnám) [að mati þátttakanda]	43 / 44 / 39 / 15
Menntun föður	Grunnskóli / Framhaldsskóli / Háskóli (grunnám) / Háskóli (framhaldsnám) [að mati þátttakanda]	44 / 63 / 20 / 13

Tafla 2. Yfirlit yfir stigbundna þáttagreiningu áhugamála, framtíðaráætlana og samkenndar

Kafli	Málaflokkur	Stig 0	Stig 1		Stig 2		Stig 3		
Áhugamál	Tómstundir	5	2	}	8	}	8		
	Nám	9	4						
	Hegðun / líðan	15	7						
	Samfélag	6	3						
Framtíðar- áætlanir	Menntun	6	3	}	4				
	Atvinna	5	2						
	Búseta	6	3						
	Samkennd		29	5		5			

Fyrir *Áhugamál* voru fyrst greindar staðhæfingar í hverjum fjögurra málaflokka fyrir sig og þeir 16 þættir sem komu fram voru síðan greindir í sameiginlegri greiningu á öðru stigi. Útkoman var 8 þættir sem sameiginlega skýrðu 76,9% heildardreifingarinnar (*communality*: $m = 0,77$, $sd = 0,10$). Fyrir *Framtíðaráætlanir* voru greindar staðhæfingar í hverjum þriggja málaflokka og þeir 8 þættir sem komu fram greindir sameiginlega á öðru stigi. Út komu 4 þættir sem skýrðu 77,6% heildardreifingar (*communality*: $m = 0,78$, $sd = 0,14$). *Samkennd*, sem er samfelldur spurningalisti, var greindur á einu stigi og út komu 5 þættir sem skýrðu 53,7% heildardreifingar (*communality*: $m = 0,54$, $sd = 0,08$). Þættirnir 17 eru sýndir í töflu 3, ásamt samantekt á innihaldi þeirra. Þessir 17 þættir voru síðan greindir í sameiginlegri þáttagreiningu (þriðja stigs fyrir *Áhugamál* og *Framtíðaráætlanir*, annars stigs fyrir *Samkennd*). Fram komu átta yfirþættir, sjá töflu 4.

Niðurstaða einfaldrar fylgnigreiningar á yfirþáttunum er sýnd í töflu 5. Sjá má að tveir þættir, *Líðan* og *Framtíðarsýn*, tengjast marktækt öllum hinum þáttunum, nema *Frelsiskennnd* sem er óháð öðrum þáttum. Þættirnir *Raunsæi*, *Háskólanám*, *Gætni*, *Námshvörf* og *Öryggiskennd* eru að öðru leyti lítið tengdir öðrum þáttum.

Niðurstöður

Tölfræðileg greining á marktækni sambanda. Bakgrunnsbreytur voru (i) settar upp í kross-tölflur, þar sem innbyrðis sambönd voru greind í *Fisher's Exact líkindaprófum*, og (ii) notaðar sem óháðar breytur í dreifigreiningum (*ANOVA*). Marktæknimörk í öllum tölfræðigreiningum voru sett við $p \leq 0,05$. Einungis er ræddur tölfræðilega marktækur munur milli hópa.

Bakgrunnsbreytur og innbyrðis sambönd þeirra

Hlutföll búsetu og ættartengsla eru svipuð í öllum þrem árgöngum í ME og er munurinn marktækur í þeim öllum. Þannig eiga nýflutt ungmenni oftast lítil ættartengsl á svæðinu en rótgróin ungmenni eiga mikil ættartengsl, óháð því hvort þau voru fædd á svæðinu eða aðflutt á fyrstu þrem árum lífs síns.

Tafla 3. *Sautján þættir, myndaðir í þáttagreiningum á staðhæfingum ungmennanna*

Þáttur	Frekari lýsing
Vellíðan	Góð líðan og sjálfsímynd, góð tengsl við foreldra
Ánægja hér	Jákvætt viðhorf til þjónustu, aðstöðu til félagslífs og íþróttar, og búsetu á svæðinu
Frelsi	Virk þátttaka í íþróttum og tómstundalífi, ekki strangt aðhald frá foreldrum
Gætni	Andstæða við áhættu hegðun: Lítil eða engin áfengis-, tóbaks- og vímu-efnanotkun
Námssgleði	Jákvætt viðhorf til námsins, skólans og kennaranna, góður námsárangur
Öryggi hér	„Ég tel mig örugga/n þegar ég er ein/n á gangi á kvöldin“
Aðhald	Virkt eftirlit og aðhald foreldra
Nám hér	„Það eru í boði fullnægjandi möguleikar til framhaldsnáms í mínu sveitarfélagi“
Áthagaást	Ánægja og bjartsýni varðandi möguleika á atvinnu og búsetu hér á svæðinu í framtíðinni
Háskóli hér	Ánægja með fræðsluframboð, fyrirætlað framhaldsnám hér á svæðinu
Háskóli almennt	Áætlanir um framhaldsnám að loknu núverandi námi, hér eða annars staðar
Búseta hér	Jákvætt viðhorf til búsetu hér á svæðinu í framtíðinni
Lífsgleði	Jákvæð og opinská sýn á örugga nútíð og ljósa framtíð, viðhorf sem endurspeglar lífsgleði og traust á tilverunni, tilgangi lífsins og margbreytileika þess og eigin getu til að takast á við það
Bjartsýni	Tilfinningalegt jafnvægi, traust á opnum hug og heiðarleika annarra, stöðugleiki og traust á eigin tilfinningum og hugsunum
Æðruleysi	Höfnun á efasemdum, trú á eigin getu til að velja rétta leið í lífinu, sjálfs-traust
Jafnaðargeð	Sátt við lífsaðstæður, rósemd, fyrirsjón
Traust	Fullvissa um skilning á tilgangi hversdagslífsins, öðru fólki og því hvernig það hugsar og hegðar sér

Skýring: Efstu átta þættirnir eru úr *Áhugamálum*, næstu fjórir úr *Framtíðaráætlunum* og þeir fimm neðstu úr *Samkennd*. Tveir þættir, Öryggi hér og Nám hér, innihalda eina staðhæfingu, hinir þrjár eða fleiri.

Tafla 4. Átta yfirþættir sem komu fram í æðra stigs greiningu

Yfirþáttur	Innifaldir þættir
Líðan (26%)	Vellíðan (,934; 4), Lífsgleði (,507; 11), Bjartsýni (,895; 8), Æðruleysi (,681; 3), Traust (,626; 6)
Frelsiskennnd (13%)	Frelsi (,959; 5), <i>lítið</i> Aðhald (-,936; 5)
Framtíðarsýn (10%)	Ánægja hér (,944; 8), Átthagaást (,914; 10), Búseta hér (,690; 3), <i>lítið</i> Æðruleysi (-,707; 3)
Raunsæi (8%)	<i>lítill</i> Lífsgleði (-,467; 11), Jafnaðargeð (,928; 3)
Háskólanám (7%)	Námsgleði (,723; 7), Háskóli almennt (1,00; 3)
Gætni (6%)	Gætni (,988; 5)
Námshvörf (5%)	Nám hér (,761; 1), Háskóli hér (,680; 4)
Öryggiskennnd (4%)	Öryggi hér (,761; 1)

Skýring: Hlutfall (%) yfirþátta í heildardreifingu gagna er tilgreint innan sviga. Vægi innifalinnna þátta (*min* = -1,00, *max* = 1,00; *marktæknimörk:* ± 400) og fjöldi staðhæfinga að baki þeirra eru sýnd innan sviga á eftir nafni þáttanna. Í þrem tilfellum, þar sem vægi innifalda þáttarins er neikvætt, er „*lítið*“ sett fyrir framan nafn hans.

Tafla 5. Innbyrðis fylgni átta yfirþátta; $n = 144$

	Líðan		Frelsiskennnd		Framtíðarsýn		Raunsæi		Háskólanám		Gætni		Námshvörf
Frelsiskennnd	0,008												
Framtíðarsýn	0,177	*	-0,110										
Raunsæi	-0,417	***	0,074	-0,263	**								
Háskólanám	0,408	***	-0,090	0,309	***	-0,195	*						
Gætni	0,243	**	0,039	0,035		-0,082		0,166					
Námshvörf	0,209	*	0,135	0,272	***	-0,018		0,196	*	0,093			
Öryggiskennnd	0,248	**	0,072	0,135		-0,007		0,102		0,046		0,024	

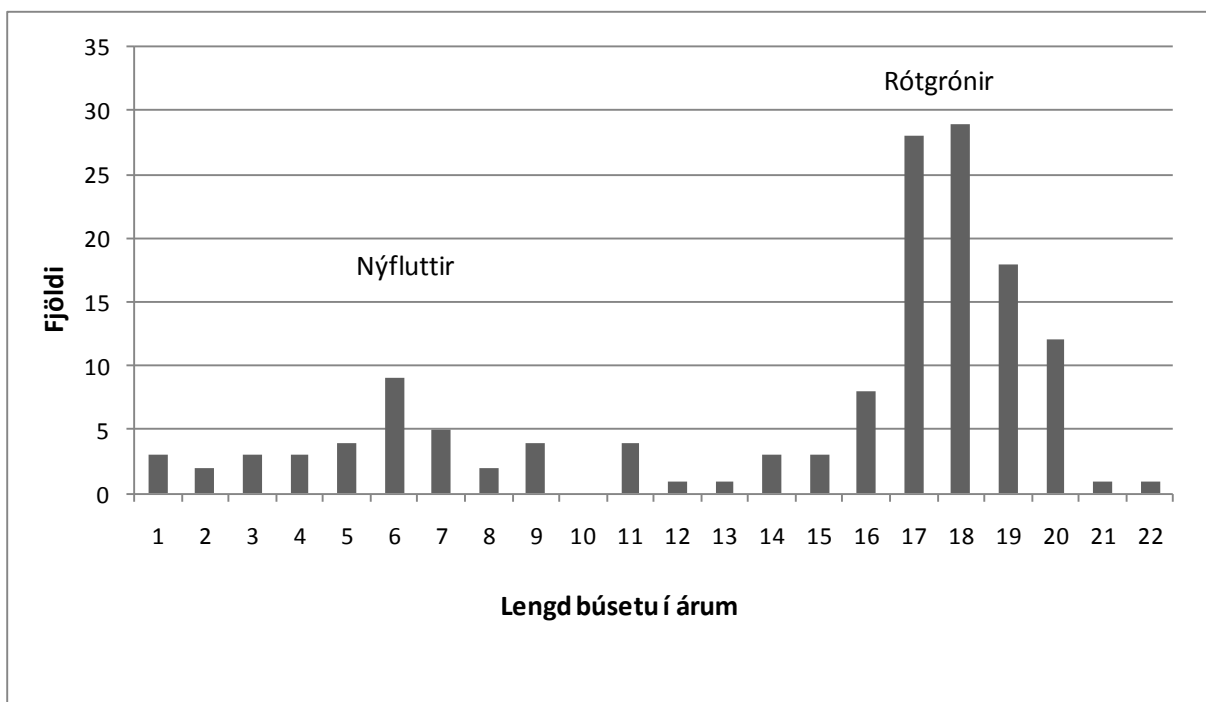
Skýring: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Mörg nýflutt ungmennti búa með öðru foreldrinu (einstæðu) eða með öðru foreldrinu og fösturforeldri, en flest rótgróinna búa í kjarnafjölskyldu með báðum foreldrum. Um 2/3 mæðra og feðra hafa framhaldsskólamenntun og er hlutfallsleg skipting á fjölskyldur í samræmi við það, en samsvörun í menntun foreldra er marktækt algengari þegar báðir foreldrarnir hafa grunnskólamenntun. Menntunarstig feðra nýfluttra ungmenna greindist einnig hærri en almennt gerist á svæðinu, en slíkt samband greindist ekki fyrir mæður nýfluttra ungmenna. Enginn marktækur munur kom fram í fjölda ungmenna á námsbrautum miðað við lengd búsetu á Austurlandi.

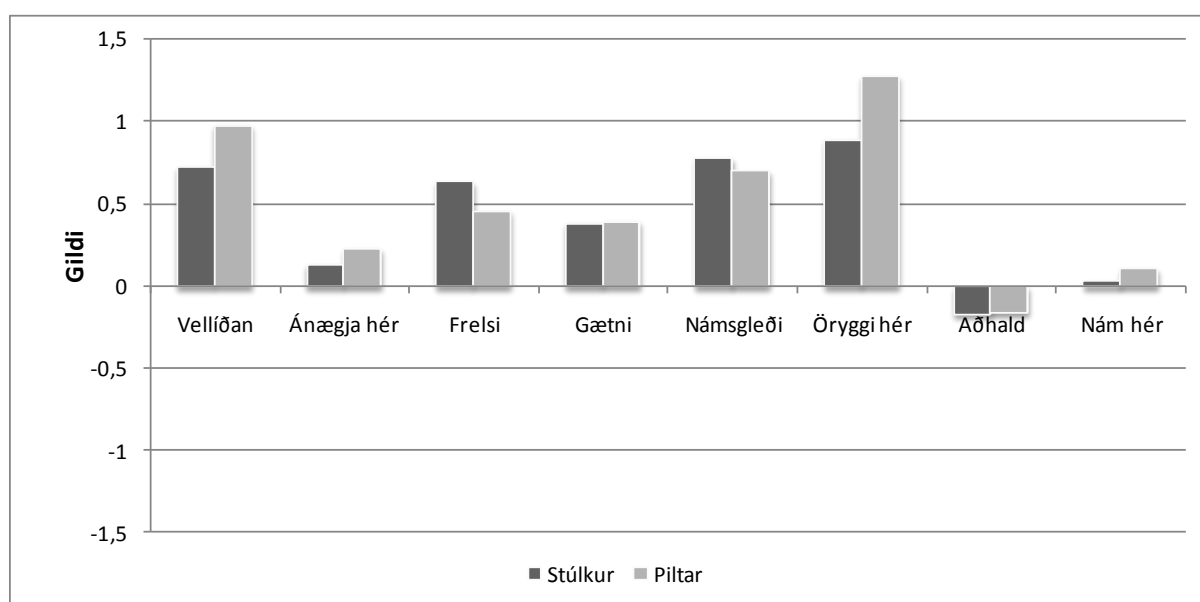
Mynd 2 sýnir að þótt búsetutími ungmennanna á svæðinu væri að meðaltali 14 ár ($sd = 5,58$) lýsir það ekki skiptingu úrtaksins. Flest rótgróin ungmennti voru fædd á svæðinu ($n = 73$) en mörg þeirra höfðu flust þangað með fjölskyldu sinni á fyrstu þrem aldursárum sínum ($n = 36$). Hins vegar höfðu flestöll nýflutt ungmennti flust á svæðið fyrir þrem til átta árum (2002-2007), þegar þau voru 10-15 ára.

Sambönd bakgrunnsbreyta við skoðanir ungmennanna

Hér voru einkum notaðar dreifigreiningar með endurteknum gildum (*repeated measures ANOVA*). Háðar breytur voru þættir greindir úr staðhæfingum ungmennanna ($n = 144$) um *Áhugamál*, *Framtíðaráætlanir* og *Samkennd*. Sýna myndirnar 3, 4 og 5 gildi hvers þáttar, en meðalgildi svara pílta og stúlkna eru sýnd hvor fyrir sig. Miðjugildi kvarðanna var sett á núll ($mgk = 0,0$). Jákvæð gildi gefa þá til kynna hversu mjög sá eiginleiki sem viðkomandi þáttur lýsir er til staðar að mati ungmennanna, en neikvæð gildi sýna hversu mjög eiginleikann skorti.

Mynd 2. Lengd búsetu ungmennanna á Austurlandi. Greina má tvö aðskilda hópa, ungmennti með stutta („nýflutt“) og langa búsetu („rótgróin“)

Mynd 3. Þættir Áhugamála og tengsl þeirra við kyn ungmennanna.

Áhugamál

Kyn: (i) *Vellíðan* var almennt meiri hjá piltum en stúlkum, þar sem piltarnir svöruðu oftar að þeim liði alltaf eða oftast vel ($df = 1;141$, $F = 6,58$, $p = 0,01$, $power = 0,73$). (ii) Piltarnir lýstu einnig yfir mun meira *Öryggi hér* en stúlkurnar, sem sögðu sig óöryggari einar á gangi að kvöldi til ($df = 1;141$, $F = 12,56$, $p < 0,01$, $power = 0,96$).

Árgangur í skóla: *Frelsi* og *Öryggi hér* jukust með árgangi í ME (aldri) ($df = 2;133$, $F = 4,47$, $p < 0,05$, $power = 0,76$; og $df = 2;133$, $F = 3,68$, $p < 0,05$, $power = 0,66$).

Fjölskylduhagir: (i) Stúlkur sem búa einar höfðu töluvert lægri svarsildi fyrir *Aðhald* en önnur ungmenni ($df = 3;135$, $F = 3,46$, $p < 0,05$, $power = 0,77$). (ii) Stúlkur sem búa með einstæðu foreldri höfðu lægri svarsildi í *Gætni*, *Námsgleði* og *Aðhaldi* en önnur ungmenni ($df = 2;130$, $F = 4,62$, $p = 0,01$, $power = 0,78$; $df = 2;130$, $F = 8,89$, $p < 0,01$, $power = 0,98$; $df = 2;130$, $F = 4,40$, $p < 0,05$, $power = 0,75$).

Lögheimili: (i) Stúlkur með lögheimili á Fjörðum sýndu marktækt minna *Öryggi hér* úti á gangi á kvöldin en önnur ungmenni ($df = 1;140$, $F = 5,03$, $p < 0,05$, $power = 0,60$). (ii) Ungmenni af Fjörðum tilkynntu meiri *Ánægju hér* og minna *Aðhald* en ungmenni af Héraði ($df = 1;142$, $F = 5,38$, $p < 0,05$, $power = 0,63$; $df = 1;142$, $F = 5,48$, $p < 0,05$, $power = 0,64$).

Framtíðaráætlanir

Kyn: (i) Stúlkur voru töluvert fúsari til náms í *Háskóla almennt* en piltar ($df = 1;142$, $F = 12,24$, $p < 0,01$, $power = 0,95$). (ii) Piltar töldu *Búsetu hér* oftar góðan kost en stúlkur ($df = 1;142$, $F = 3,78$, $p = 0,05$, $power = 0,47$).

Búsetulengd: Rótgróin ungmenni lýstu yfir marktækt meiri *Átthagaást* en nýflutt ($df = 1;142$, $F = 6,24$, $p = 0,01$, $power = 0,70$).

Ættartengsl: Ungmenni með mikil ættartengsl sýndu bæði marktækt meiri *Átthagaást* og meiri löngun til *Búsetu hér* en ungmenni með lítil ættartengsl ($df = 1;142$, $F = 19,57$, $p < 0,01$, $power = 1,00$; $df = 1;142$, $F = 4,52$, $p < 0,05$, $power = 0,55$). Áhrifin skýrast betur í samspili búsetu og ættartengsla: (i) Rótgróin ungmenni með sterk ættartengsl játuðu meiri *Átthagaást* en önnur

ungmenni ($df = 1;140$, $F = 4,41$, $p < 0,05$, $power = 0,54$), (ii) bæði rótgróin ungmenni með sterk ættartengsl og nýflutt ungmenni með lítil ættartengsl höfðu meiri trú á *Háskóla hér* en önnur ungmenni ($df = 1;140$, $F = 9,45$, $p < 0,01$, $power = 0,88$).

Fjölskylduhagir: Stúlkur sem búa með einstæðu foreldri sýndu yfirleitt neikvæðari afstöðu til *Háskóla almennt* en ungmenni sem búa við aðra fjölskylduhagi ($df = 2;130$, $F = 6,04$, $p < 0,01$, $power = 0,89$).

Menntun móður: Ungmenni með grunnskólamenntaðar mæður og lítil ættartengsl sýndu minni áhuga fyrir *Háskóla almennt* en önnur ungmenni ($df = 1;137$, $F = 6,63$, $p = 0,01$, $power = 0,73$).

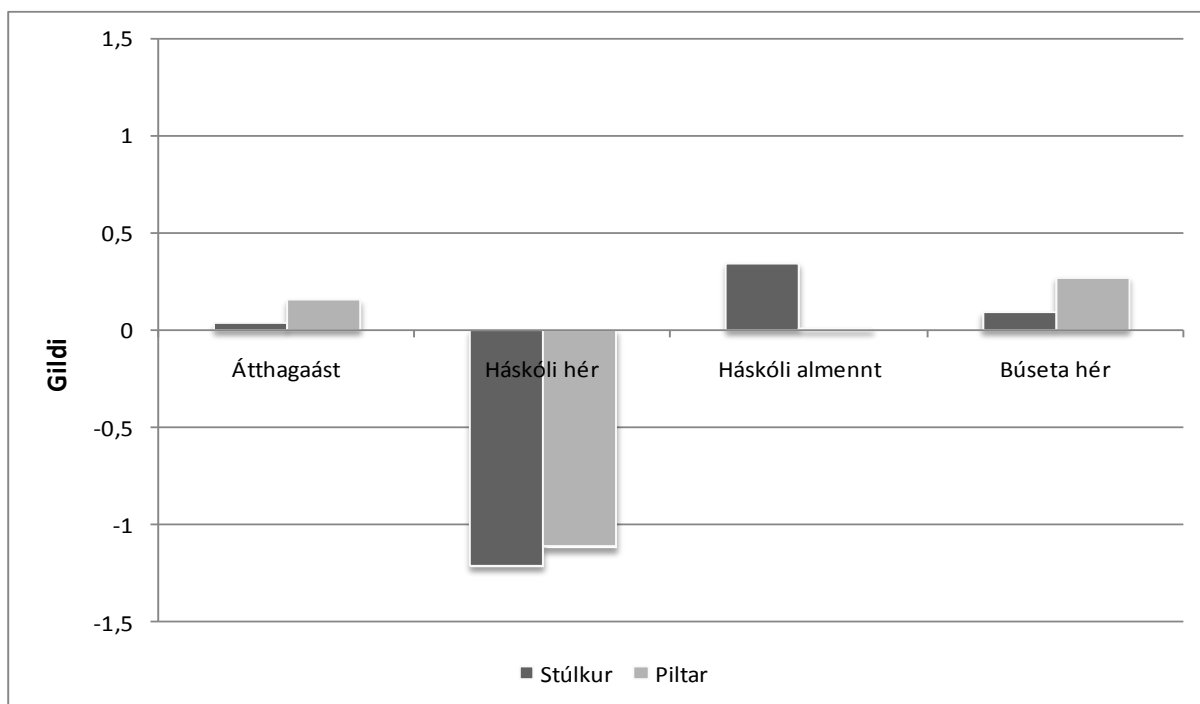
Samkennd

Þar sem oft er litið á *Samkennd* sem eitt sálfræðipróf eru hér einnig tilgreindar tölfræðilega marktækar niðurstöður fyrir *Samkennd* í heild.

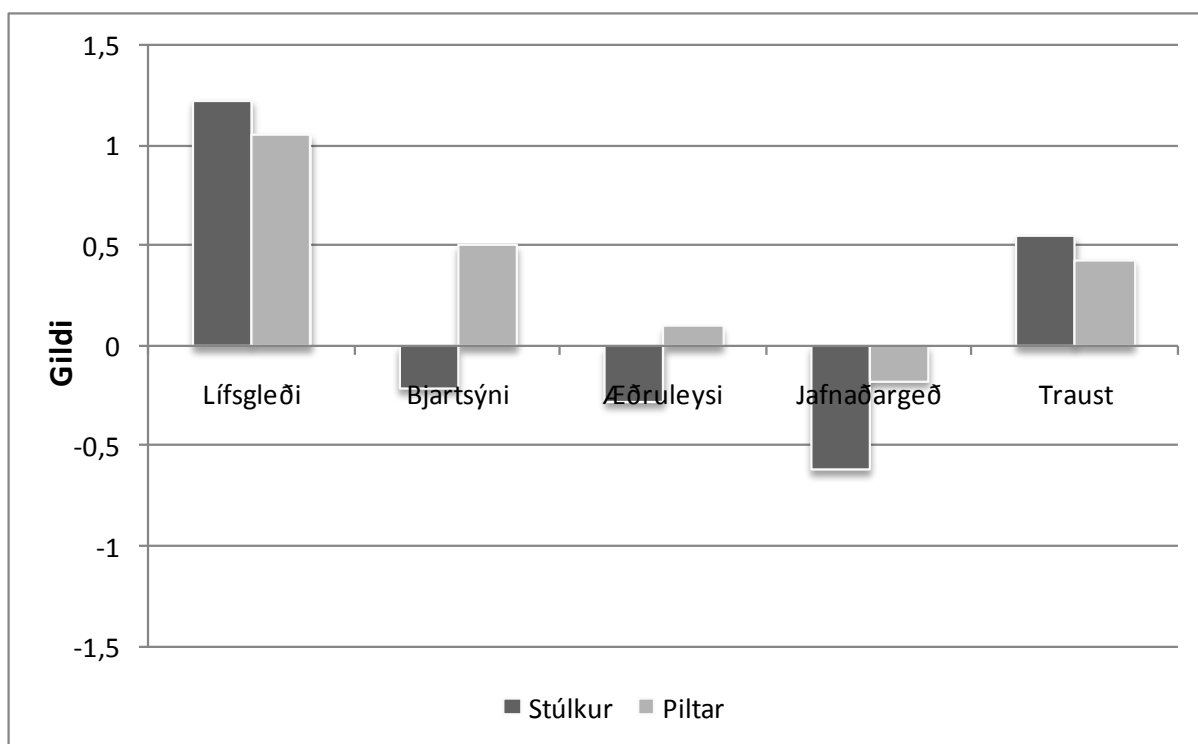
Kyn: (i) Piltar höfðu hærri gildi en stúlkur í *Samkennd* í heild ($df = 1;142$, $F = 7,05$, $p < 0,01$, $power = 0,76$), sem (ii) skýrist frekar í samspili við einstaka þætti ($df = 4;568$, $F = 7,69$, $p < 0,01$, $power = 1,00$): *Bjartsýni*, *Æðruleysi* og *Jafnaðargeð* pilta var meira en stúlkna ($df = 1;142$, $F = 18,86$, $p < 0,01$, $power = 1,00$; $df = 1;142$, $F = 4,20$, $p < 0,05$, $power = 0,52$; $df = 1;142$, $F = 9,98$, $p = 0,01$, $power = 0,90$).

Kyn X námsbraut: Bæði *Bjartsýni* og *Æðruleysi* stúlkna voru minnst á almennri braut og mest á náttúrufræðibraut, og *Bjartsýni* og *Æðruleysi* pilta voru minni á náttúrufræðibraut en hinum tveim brautunum (*Bjartsýni*: $df = 2;132$, $F = 5,73$, $p < 0,01$, $power = 0,85$; *Æðruleysi*: $df = 2;132$, $F = 3,15$, $p < 0,05$, $power = 0,59$).

Lengd búsetu X skólaárgangur: Gagnstæð áhrif má sjá í *Lífsgleði* rótgróinna og nýfluttra ungmenna eftir árgangi í skóla (aldri), þar sem *Lífsgleði* nýfluttra ungmenna var mest í neðsta árgangi en minni í efri árgöngum(2-4), og *Lífsgleði* rótgróinna ungmenna var minnst í neðsta árgangi og meiri í efri árgöngum ($df = 2;105$, $F = 3,45$, $p < 0,05$, $power = 0,63$).

Mynd 4. Þættir Framtíðaráætlana og tengsl þeirra við kyn ungmennanna.

Mynd 5. Þættir Samkenndar og tengsl þeirra við kyn ungmennanna.

Ættartengsl: Ungmennni með mikil ættartengsl sýna yfirleitt meira *Traust* en ungmenni með lítil ættartengsl ($df = 1;142$, $F = 3,86$, $p = 0,05$, $power = 0,48$). Svipaða tilhneigingu má sjá í *Bjartsýni*, en þar ná áhrifin ekki marktækni ($p = 0,06$). *Menntun móður:* Ungmennni sem eiga móður með framhaldsskólamenntun, sýndu yfirleitt meiri *Samkennd* en þau sem eiga móður með grunnskólamenntun ($df = 1;139$, $F = 4,01$, $p < 0,05$, $power = 0,50$).

Umræða

Um fimmtungur ungmenna á Austurlandi tók þátt í rannsókninni. Þetta voru einkum nemendur í Menntaskólanum á Egilsstöðum og hlutfallslega fleiri Héraðsbúar en Fjarðabúar voru í úrtakinu (u.þ.b. 5:2). Því er ekki um hreint slembiúrtak að ræða. ME er eðlilegt val til framhaldsmenntunar fyrir ungmenni á Héraði sem flest hver geta þá búið heima á skólatíma. Ekki er eins augljóst að ungmenni af Fjörðum velji að fara í ME sem þýðir oft að þau búi á heimavist á skólatíma. Sum ungmenni, einkum þau sem eru búsett á Neskaupstað og þau sem ætla í verknám, velja e.t.v. fremur að fara í Verkmenntaskóla Austurlands eða í skóla á Akureyri eða í Reykjavík þar sem skólakostur er fjölbreyttari. Þetta hefur sennilega haft áhrif á samsetningu úrtaksins.

Að þessu athuguðu göngum við samt út frá því að íbúar Austurlands séu samleitur hópur fólks sem á meira sameiginlegt en það sem ólíkt er á Fjörðum og á Héraði og að þau ungmenni sem tóku þátt í rannsókninni séu góðir fulltrúar fyrir öll ungmenni á Austurlandi.

Samfélag á Austurlandi var lengi í tiltölulega föstum skorðum þar sem breytingar voru hægar og fóru meir eftir árferði og göngu fiskjar en byltingum stóriðju. Á síðasta áratug breyttist þróunin samfara hinum miklu framkvæmdum á svæðinu og fólksflutningum í sambandi við þær. Nýir vegir hafa verið lagðir, jarðgöng boruð, samgöngur á svæðinu aukist

og nýjar atvinnugreinar spröttið á meiði samfélagsins. Allt þetta hefur haft í för með sér töluverðan innflutning fólks á svæðið.

Samfélagsskipan er þó enn að mörgu leyti svipuð því sem búast má við í dreifbýli. Samkvæmt svörum ungmennanna er t.d. hlutfall kjarnafjölskyldna tiltölulega hátt en um 75% þeirra bjuggu með báðum foreldrum sínum. Í gögnum frá Hagstofu Íslands (2011b) kemur fram að einstæðir foreldrar með börn eru 17% á landsvísi og 20% í Reykjavík. Á Austurlandi öllu er hlutfallið 12%, en 10% ungmennanna í rannsókninni gáfu upp að þau byggju með einstæðu foreldri.

Hlutfall nýfluttra ungmenna er hér einnig hátt, eða um fjórðungur af hópnum. Þetta má eflaust tengja framkvæmdunum sem áttu sér stað á svæðinu nýlega. Þessi nýfluttu ungmenni eiga yfirleitt lítil ættartengsl á svæðinu. Á meðan rótgróin ungmenni búa oftast í kjarnafjölskyldu með báðum foreldrum, búa þau nýfluttu næstum eins oft með aðeins öðru eigin foreldri, þ.e. með einstæðu foreldri eða öðru foreldrinu og fösturforeldri. Hugsast getur að þessi sérstaða auki á aðlögunarerfiðleika hjá nýfluttum ungmennum sem þá gætu átt enn örðugra með að festa rætur á svæðinu.

Meirihluti rótgróinna ungmenna á sér hins vegar sterk ættartengsl á svæðinu, bæði þau sem eru fædd á Austurlandi og þau sem fluttust á svæðið á fyrstu aldursárum sínum. Vera má að margir foreldrar þessa síðari hóps rótgróinna ungmenna hafi farið að heiman til náms eða atvinnu í öðrum landshlutum og að því loknu valið að flytjast aftur austur, þangað sem grónir vinir voru fleiri og menningar- og ættartengsl sterkari. Margt bendir hins vegar til að hefðbundin lífsmynstur séu ört að breytast hér á landi og að áthagatengsl ungmenna bæði í borg og á landsbyggð séu að ýmsu leyti veikari nú en áður.

Tvennt kom fram hér um menntun foreldra, e.t.v. óskilt hvort öðru, en tvímælalaust áhugavert. Það fyrra var að feður nýfluttra ungmenna eru líklegri en feður rótgróinna til að hafa framhaldsskólamenntun. Skýringin gæti verið að feður séu oftast fyrirvinna fjölskyldunnar, að þeir hafi fengið sérhæft starf á Austurlandi á uppgangstímanum og flust þangað með fjölskylduna. Það síðara var að menntun móður er jákvætt tengd áætlunum barna þeirra, einkum dætranna, um háskólamenntun. Af því mætti álykta að mæður hafi meiri áhrif en feður á menntunaráform barnanna, e.t.v. vegna meiri nærveru á heimilinu, og að þetta komi einkum fram í menntunaráformum dætranna þar eð móðirin er að öðru jöfnu staðalímynd þeirra.

Frá félagslegu sjónarmiði hafa dreifbýlissamfélög ekki verið talin auðveldur kostur fyrir þá sem hafa komið þangað alls ókunnugir og hafa þeir oft átt í erfiðleikum með að aðlagast aðstæðum (Byggðarannsóknastofnun og Hagfræðistofnun, 2003; Tinna Halldórsdóttir, 2009). Austurland er engin undantekning í þessu tilliti og á þetta allt eins við um aðlögun ungmenna sem koma ókunnug og án tengsla á svæðið.

Viðhorf ungmennanna

Yfirþættirnir átta, sem fengnir voru í æðra stigs þáttagreiningu, endurspeglu viðhorf ungmennanna við ríkjandi aðstæðum í lífi þeirra, þótt viss viðhorf einkenni fremur suma hópa en aðra. Innihald yfirþáttanna gefur tilefni til nafna þeirra, þ.e. *Líðan*, *Framtíðarsýn*, *Raunsæi*, *Frelsiskennd*, *Háskólanám*, *Gætni*, *Námshvörf* og *Öryggiskennd* (sjá töflu 3 og 4, ofan). Gildi undirþáttanna, afstætt kyni ungmennanna, eru sýnd á mynd 3, 4 og 5, ofan. Tveir yfirþáttanna, *Líðan* og *Framtíðarsýn*, eru sterkt tengdir öðrum þáttum og viðhorfin sem endurspeglast í

þeim koma því oft fram í öðrum viðhorfum ungmennanna. Hinir sex eru tiltölulega óháðir hver öðrum. Yfirþættirnir eru ræddir hér að neðan út frá samböndum undirþátta þeirra við bakgrunnsbreytur.

Líðan ungmennanna var yfirleitt góð en líðan pilta þó oft mun betri en stúlkna. *Lífsgleði* rótgróinna ungmenna eykst frá fyrsta ári í ME (með aldri), en *Lífsgleði* nýfluttra minnkar með árgangi í skóla, og erfiðara er greinilega fyrir nýflutt ungmennti að finna þessa hlið á tilveru sinni. Andstæða *Lífsgleði* er hér leiði og uppgjöf.

Hjá stúlkum eru *Bjartsýni* og *Æðruleysi* minnst á almennri námsbraut og mest á náttúrufræðibraut, en þessu er öfugt farið hjá piltum. *Traust* rótgróinna ungmenna með mikil ættartengsl var hins vegar marktækt meira en nýfluttra með lítil ættartengsl. Hafa ber í huga að mörg ungmennti fara á almenna braut á fyrsta námsári, en flest þeirra velja síðan aðrar námsbrautir og sum hætta jafnvel í skóla.

Grundvöll viðhorfa ungmenna má venjulega finna í líðan þeirra og tilfinningum (Fiske og Taylor, 1991; Goleman, 1997). Tilfinningaöfgar má síðan oft rekja til líffræðilegra breytinga sem eiga sér stað á unglingsárunum (Wahlstrom, White og Luciana, 2010). Þetta lýsir sér oft öðruvísi í hegðun stúlkna og pilta.

Í **Framtíðarsýn** er *Ánægja hér* og *Áthagaást* svipuð hjá piltum og stúlkum, en ungmennti á Fjörðum lýstu yfir meiri *Ánægju* með búsetu á Austurlandi en ungmennti á Héraði. *Áthagaást* er auk þess meiri hjá rótgrónum ungmenntum og ungmenntum með sterk ættartengsl, en sterkust er *Áthagaástin* þegar hvort tveggja þetta fer saman, þ.e. hjá rótgrónum ungmenntum með sterk ættartengsl.

Vilji til *Búsetu hér* er meiri hjá piltum en stúlkum og meiri hjá ungmenntum með sterk ættartengsl. Þetta bendir til að ungmennti, einkum piltar, sem eiga marga vini og vandamenn á svæðinu álíti *Búsetu hér* vera góðan kost og að þau muni líklega sjálf búa á svæðinu í framtíðinni.

Framtíðarsýn er tiltölulega flókinn yfirþáttur og í heild ekki tengdur kyni. Marktækur munur var á *Framtíðarsýn* nýfluttra og rótgróinna ungmenna, sem bendir til þess að nýflutt ungmennti séu síður ánægð með búsetu á svæðinu, nú og í framtíðinni, en rótgróin ungmennti. Þetta má bera saman við niðurstöður Seginer og Lilach (2004) sem fundu að einmanaleiki og vanlíðan ungmenna dregur almennt úr jákvæðni og virkni framtíðaráforma þeirra.

Vissar mótsagnir í *Framtíðarsýn* benda til óvissu um þá möguleika sem fyrir hendi eru um atvinnu og búsetu. Annars vegar sjáum við bæði ánægju með búsetu á svæðinu og óöryggi í áætlunum um þetta, hins vegar óánægju og fyrirætlanir um að flytja burt. Fyrri viðhorfin einkenna fremur rótgróin ungmennti með mikil ættartengsl, þá einkum pilta, en síðari viðhorfin nýflutt ungmennti með lítil ættartengsl, einkum stúlkur. Þessi sambönd má einnig túlka svo að þrátt fyrir að piltar á Austurlandi hafi yfirleitt meiri vilja til að búa á svæðinu í framtíðinni geri þeir sér grein fyrir skorti á möguleikum þar til eigin þróunar. Hjá stúlkum er meiri vilji til að flytja burt og er sá vilji tengdur trú á eigin getu og hæfileikum til að laga sig að nýjum aðstæðum. Fylgnin milli *Framtíðarsýnar* og *Líðanar* er í samræmi við þetta.

Í yfirþættinum **Raunsæi** jókst *Lífsgleði* rótgróinna ungmenna með árgangi í ME á meðan *Lífsgleði* nýfluttra minnkaði. Þetta má tengja þeim aðlögunarvandamálum sumra nýfluttra sem ekki virðast minnka heldur aukast með tímanum. Samanber að mikil lífsgleði og bjartsýni ríkir almennt í ungmenntahópnum.

Lífsgleði er hinsvegar **neikvætt** tengd *Jafnaðargeði*. *Jafnaðargeð* felur í sér sjálfsmat

sem venjulega einkennir fremur fullorðins- en unglingsárin, og er marktækt tengt kyni. Þetta bendir til að piltar áliti sig hafa meiri stjórn á eigin lífi og taki því með meiri rósemd, en stúlkurnar búi við meiri óvissu í viðhorfum sínum og sjái oftast upplausn og vandleyst viðfangsefni í tilverunni.

Í heild er *Raunsæi* ungmennanna yfirleitt töluvert undir miðjugildi kvarðanna (*mgk*), en *Raunsæi* pilta þó nær *mgk* en *Raunsæi* stúlkna. Hér er óraunsæi ekki beint andstæða *Raunsæis* heldur virðast opinskátt traust og ævintýraþrá fremur einkenna neikvæð gildi á þessum þætti.

Í **Frelsiskennnd** jókst *Frelsi* með árgangi í skóla og því með aldri. Ungmennni af báðum kynjum sem telja sig njóta mikils *Frelsis* taka yfirleitt virkan þátt í íþróttum og tómstundalífi og búa ekki við strangt *Aðhald* frá foreldrum.

Aðhald og eftirlit foreldra er marktækt minna hjá stúlkum sem búa einar eða með einstæðu foreldri. *Aðhald* ungmenna af Fjörðum er einnig minna en ungmenna af Héraði, sem er eðlilegt þar sem mörg ungmennanna af Fjörðum búa á heimavist á skólatíma og eru ekki í daglegri samveru við foreldra sína, eins og ungmenni búsett á Héraði.

Há gildi í **Háskólanámi** benda til raunhæfs ásetnings um háskólanám eftir nám í ME. Þessi þáttur á sér einnig sterka, jákvæða fylgni með *Líðan*. Stúlkur hafa hærri gildi á *Háskóla almennt*, sem bendir til að þær séu yfirleitt námsfúsari. Hjá ungmennum sem búa með einstæðu foreldri er þessu þó öðruvísi farið: Hér hafa piltar *jákvæðara* viðhorf en stúlkur *neikvæðara* viðhorf til *Háskóla almennt* en önnur ungmenni, og jafnframt er *Námsgleði* stúlkna sem búa með einstæðu foreldri marktækt minni en annarra ungmenna. Einnig má sjá að stúlkur með mæður með grunnskólamenntun og lítil ættartengsl hafa litlar væntingar um *Háskóla almennt*. Í þessu sambandi má benda á að 90% einstæðra foreldra eru konur (Hagstofa Íslands, 2011b).

Gætni er vel yfir *mgk* hjá báðum kynjum og gefur til kynna andstæðu við áhættuhegðun, hér einkum litla eða enga áfengis-, tóbaks- og vímuefnanotkun. Stúlkur sem búa með einstæðu foreldri, sýna töluvert minni *Gætni* en önnur ungmenni, og gæti það e.t.v. bent til, að staðalímyndir þessara stúlkna séu óskýrari en annarra ungmenna og að í áhættuhegðun þeirra felist því leit að stöðugri farvegi til að þróa líf sitt í. Þetta gæti einnig þýtt að þessi ungmenni nytu minna eftirlits og umhyggju í fjölskyldu sinni, en slíkt væri í samræmi við fyrri rannsóknir á þessu sviði. Jákvæð fylgni milli *Gætni* og *Líðanar* bendir til að ungmenni sem líður almennt vel temji sér síður áhættuhegðun. Niðurstöður fyrri rannsókna benda auk þess til að þetta sé oftast ungmenni sem eiga trausta fjölskylduhagi og ættartengsl.

Í **Námshvörfum** er *Nám hér* við *mgk* hjá báðum kynjum en *Háskóli hér* langt undir *mgk*. Sjá má marktækt meiri trú á *Háskóla hér* bæði hjá rótgrónum ungmennum með sterk ættartengsl og nýfluttum með lítil ættartengsl, þótt ástæða síðara sambandsins sé ekki fyllilega ljós.

Fyrirætlanir um framhaldsnám á háskólastigi á Austurlandi eru sjaldséðar, og ber það vott um almenna óvissu um og óánægju með fræðsluframboðið á svæðinu. Þetta er eðlileg afstaða með það í huga að ekkert eiginlegt háskólanám er í boði, aðeins takmörkuð fjarkennsla á háskólastigi, upplýsingamiðlun og almenn námskeið (Þekkingarnet Austurlands, 2010). Þetta veit fólk á Austurlandi. Há gildi á þessum yfirþætti virðast því einna helst sýna fyrirætlanir um að hætta námi eftir ME.

Öryggiskennnd tengist engum öðrum atriðum eða þáttum, er langt yfir *mgk* hjá báðum kynjum, og eykst með árgangi í ME (aldri). Þetta segir okkur að það sé álit bæði stúlkna og

pilta að *Austurland sé öruggur staður að vera á!* Almennt telja sig piltar þó öruggari en stúlkur, en minnst er *Öryggiskennd* hjá stúlkum af Fjörðum.

Almenn umræða

Viðhorf ungmennanna voru greind úr takmörkuðu mengi staðhæfinga og eru því langt í frá tæmandi fyrir allar skoðanir og viðhorf þeirra. Þetta gerir viðhorfin þó ekki síður áhugaverð og ljóst er af niðurstöðunum að þau eru vel marktæk fyrir þá málaflokka sem hér er um að ræða.

Líðan og *Framtíðarsýn* endurspeglar þau viðhorf ungmennanna sem einkum stóð til að rannsaka hér. *Líðan* er tvímælalaust mikilvægasta viðhorfið sem kom fram. Þannig er *Líðan* sterkt tengd öðrum þáttum og bendir þetta til þess að skoðanir tengdar tilfinningalífi séu oft undirstaða annarra skoðana ungmennanna.

Af einstökum bakgrunnsþáttum hafði *kyn* ungmennanna mest áhrif á viðhorf þeirra, en *tengsl* við svæðið, ættmenni og vini hafði einnig sterk áhrif á viðhorfin. *Kyn* og *tengsl* hafa einkum áhrif á líðan ungmennanna og áform þeirra um framtíðarþáttu, en fjölskylduhagir og menntun foreldra hafa fremur áhrif á námsáform þeirra. Stúlkum, einkum þeim sem hafa lítil tengsl við svæðið, líður oft verr en öðrum ungmennum og virðast þær einnig vera opnari fyrir möguleikanum að flytja burt. Piltum, einkum þeim sem hafa mikil tengsl við svæðið, líður yfirleitt betur og eru þeir oftast tilbúnir til að búa á Austurlandi í framtíðinni.

Líðan hefur marktæka fylgni við öll önnur viðhorf nema *Frelsiskennnd* sem er ekki beint skyld neinu öðru viðhorfi. Því mætti segja að *Frelsiskennnd* sé viðhorf sem almennt tilheyrir aldri ungmennanna, nýfengnu sjálfstæði þeirra og lausn úr viðjum bernskunnar.

Framtíðarsýn lýsir sér einkum í vilja og væntingum um búsetu og atvinnu á Austurlandi og byggist að ýmsu leyti á öðrum forsendum en *Líðan*. Þessi tvennu viðhorf eru einungis óbeint tengd, eins og sjá má m.a. í því að fylgni þeirra er tiltölulega veik. Áhrif *Líðanar* og *Framtíðarsýnar* eru þó af sama tæi með tilliti til fylgni þeirra við þrjú önnur viðhorf; *Raunsæi*, *Háskólanám* og *Námshvörf*.

Þannig hafa bæði *Líðan* og *Framtíðarsýn* *neikvæða* fylgni við *Raunsæi*. Aukið *Raunsæi* samsvarar auknu jafnaðargeði og minni öfgum jákvæðra og neikvæðra kennda hjá ungmennum, þ.á.m. minni lífsgleði. Því meira *Raunsæi* sem ungmennin sýna, því minna er traust þeirra, jákvæðni og hvatvísi. Því minna *Raunsæi*, því meiri lífsgleði, ævintýraþrá og óvissa um framtíðina. Yfirleitt gáfu stúlkurnar til kynna minna *Raunsæi* í staðhæfingum sínum en piltarnir.

Líðan og *Framtíðarsýn* eru jákvætt tengd *Háskólanámi* og samsvarar þetta ótvírætt vilja til áframhaldandi menntunar. Svipuð en veikari tengsl greindust við *Námshvörf* og undirstrikar það að í *Námshvörfum* kemur fram óskýrt viðhorf til náms.

Bæði *Gætni* og *Öryggiskennd* eiga sér jákvæða fylgni við *Líðan*, en engin sambönd við önnur viðhorf. Þetta bendir til þess að því betur sem ungmennum líður, því gætnari séu þau og hafi minni tilhneigingu til áhættuhegðunar, og séu jafnframt því öruggari og skynji minni ógn í umhverfi sínu.

Flest rótgróin ungmenni búa með báðum foreldrum, en mörg nýfluttra ungmenna búa með öðru foreldrinu. Þetta veldur nýfluttum piltum engum vandkvæðum í áætlunum sínum um framtíðina, öllu heldur hið gagnstæða, þar sem þessir piltar hafa yfirleitt jákvætt viðhorf til áframhaldandi náms á háskólastigi. Um nýfluttar stúlkur er aðra sögu að segja. Þær hafa

marktækt minna *Aðhald*, sýna minni *Gætni* og minni *Námsgleði*, og hafa neikvætt viðhorf til *Háskóla almennt* og lægri gildi á *Framtíðarsýn*. Þessar stúlkur virðast því vera í töluvert meiri hættu en önnur ungmenni að lenda utan við „hjálparnet samfélagsins“, t.d. að falla brott úr skóla.

Viðhorf ungmenna mótask af staðreyndum og umræðu í umhverfi þeirra, ekki síst um atvinnumöguleika og framtíðarhorfur. Þetta á bæði við um ungmenni sem ætla í langskólanám og þau sem ætla að fara að vinna að lokinni núverandi skólagöngu. Tengsl ungmennanna við nánasta umhverfi sitt eru oft afgerandi fyrir menntunar- og búsetuáform þeirra og aðlögun almennt. Því sterkari sem tengslin eru, því sáttari eru ungmennin við að annaðhvort búa áfram í heimahögum eða fara í framhaldsnám og flytja tímabundið af svæðinu.

Þótt ofan greind viðhorf séu ekki tæmandi segja þau okkur margt um hugarheim, sjálfsímynd, tilfinningar og væntingar ungmennanna. Með hliðsjón af því getum við dregið ályktanir um viðhorf annarra ungmenna. Gildi viðhorfanna má einnig meta með hliðsjón af fyrri rannsóknum. Þar má m.a. sjá greinileg, jákvæð áhrif stöðugleika uppeldisumhverfis og fjölskyldu á líðan ungmenna og áhrif heilsteyprar fjölskyldugerðar á hegðun þeirra og val á framtíðarstarfi og menntun.

Forspárgildi viðhorfanna takmarkast af því að hér er um að ræða takmarkað mengi staðhæfinga sem svarað var af takmörkuðum hópi ungmenna á takmörkuðu aldursbili, á takmörkuðu svæði og á takmörkuðum tíma. Ef allar þessar takmarkanir eru teknar til greina er ekkert því til fyrirstöðu að nota niðurstöðurnar sem undirstöðu alhæfinga um viðhorf ungmenna á svipuðum aldri við svipaðar aðstæður.

Heimildir

- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling The Mystery of Health - How People Manage Stress and Stay Well*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Ársæll Már Arnarsson, Anna Lilja Sigurvinsdóttir og Kristín Linda Jónsdóttir (2010). Lífsánægja íslenskra skólabarna fyrir og eftir kreppu. *Þjóðarspejillinn 2010: Rannsóknir í félagsvísindum XI*. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Bára Björk Elvarsdóttir, Jóhanna H. Oddsdóttir, Karen Júlía Júlíusdóttir, Ólafur Þór Þorsteinsson, Patricia Segura Valdes og Vigdís Ólafsdóttir (2007). *Líðan unglinga í framhaldsskóla. Hverjar eru ástæður brottfalls?* (Lokaverkefni, Inngangur að kennslufræði). Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Boyle, G. J. (1985). A reanalysis of the higher-order factor structure of the motivation analysis test and the eight state questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 6(3), 367-374.
- Byggðarannsóknastofnun og Hagfræðistofnun (2003). *Fólk og fyrirtæki: Um búsetu og starfsskilyrði á landsbyggðinni*. Akureyri og Reykjavík: Byggðarannsóknastofnun og Hagfræðistofnun Háskóla Íslands.
- Eccles, J. S. og Harold, R. D. (1993). Parent-School Involvement during the Early Adolescent Years. *Teachers College Record*, 94(3), 568-587.
- Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C., og Strahan, E. J. (1999). Evaluating the Use of Exploratory Factor Analysis in Psychological Research. *Psychological*

- Methods*, 4(3), 272-299.
- Fiske, S. og Taylor, S. (1991). *Social cognition*. New York: McGraw-Hill.
- Geir Bjarnason (2010). „Samstarfið er miklu öflugra en messugjörðin“. *Áhrif samstarfs heimila og skóla á vímuefnaneyslu nemenda*. (Lokaverkefni til M.Ed.-gráðu). Reykjavík: Háskóli Íslands, Menntavísindasvið.
- Goleman, D. (1997). *Emotional intelligences*. New York: Bantam Books.
- Gorsuch, R. L. (1983). *Factor analysis* (2. útg.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Hagstofa Íslands (2010). Mannfjöldi á Austurlandi 2009-2010. <http://www.hagstofa.is/Hagtolar/Mannfjoldi/>. Sótt 12. nóvember, 2010.
- Hagstofa Íslands (2011a). Talnaefni» Mannfjöldi» Sveitarfélög. Mannfjöldi eftir kyni, aldri og sveitarfélögum 1998-2011 - Sveitarfélagaskipan 1. janúar 2011. Landshlutar. <http://www.hagstofa.is/Hagtolar/Mannfjoldi/>. Sótt 20. apríl, 2010.
- Hagstofa Íslands (2011b). Talnaefni» Mannfjöldi» Fjölskyldan. Kjarnafjölskyldur eftir sveitarfélögum og fjölskyldugerð 1998-2011. <http://www.hagstofa.is/Hagtolar/Mannfjoldi/>. Sótt 20. apríl, 2010.
- Hamilton, H. A. (2005). Extended families and adolescent well-being. *J Adolesc Health*, 36 (3), 260-266.
- Hjalti Jóhannesson, Enok Jóhannesson, Jón Þorvaldur Heiðarsson, Kjartan Ólafsson, Sigrún Sif Jóelsdóttir og Valtýr Sigurbjarnarson (2010). *Rannsókn á samfélagsáhrifum álvers- og virkjanaframkvæmda á Austurlandi. Rannsóknarrit nr. 9. Lokaskýrsla. Stöðulýsing í árslok 2008 og samantekt yfir helstu áhrif 2002-2008*. Akureyri: Bygðarannsóknastofnun Íslands.
- Honkinen, P. L., Aromaa, M., Suominen, S., Rautava, P., Sourander, A., Helenius, H. o.fl. (2009). Early childhood psychological problems predict a poor sense of coherence in adolescents: a 15-year follow-up study. *J Health Psychol*, 14(4), 587-600.
- Hotton, T. og Haans, D. (2004). Alcohol and drug use in early adolescence. *Health Rep*, 15 (3), 9-19.
- Jón Þorvaldur Heiðarsson (2005). *Íbúafjöldi og þörf á íbúðarhúsnæði á Austurlandi árið 2008* (Rannsóknarrit nr. 1). Akureyri: Rannsókn- og þróunarmiðstöð Háskólans á Akureyri (RHA).
- Kolbrún Gunnarsdóttir, Reynir Tómas Geirsson, Eyjólfur Þorkelsson, Jón Þorkell Einarsson, Ragnar Freyr Ingvarsson og Sigurbjörg Bragadóttir (2008). Breytingar á viðhorfi og þekkingu 16 ára unglinga á kynlífstengdu efni á fimm ára tímabili. *Læknablaðið*, 94(6) 453-460. <http://www.laeknabladid.is/2008/06/nr/3185>
- Kristján Ketill Stefánsson (2010). Staðalímyndir og líðan kynjanna á unglingastigi í tengslum við náms- og starfsval. Viðtal á Rás 2, fimmtudaginn 9. september. Reykjavík: Ríkisútvarpið.
- Levin, K. A. og Currie, C. (2010). Adolescent toothbrushing and the home environment: sociodemographic factors, family relationships and mealtime routines and disorganisation. *Community Dent Oral Epidemiol*, 38(1), 10-18.
- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Zhang, S. og Hong, S. (1999). Sample size in factor analysis. *Psychological Methods*, 4, 84-89.
- Margrét Lilja Guðmundsdóttir, Álfgeir Logi Kristjánsson, Inga Dóra Sigfúsdóttir og Jón

- Sigfússon (2006). *Hagir og líðan ungs fólks á Fljótsdalshéraði. Niðurstöður rannsókna meðal nemenda í 8., 9. og 10. bekk á Fljótsdalshéraði árið 2006*. Reykjavík: Rannsóknir og greining.
- Margrét Lilja Guðmundsdóttir, Álfgeir Logi Kristjánsson, Inga Dóra Sigfúsdóttir og Jón Sigfússon (2009). *Ungt fólk 2009, 8., 9. og 10. bekkur. Menntun, menning, tómstundir, íþróttaiðkun og framtíðarsýn ungmenna á Íslandi*. Reykjavík: Rannsóknir og greining.
- Myrin, B. og Lagerstrom, M. (2008). Sense of coherence and psychosocial factors among adolescents. *Acta Paediatr*, 97(6), 805-811.
- O'Byrne, K. K., Haddock, C. K. og Poston, W. S. C. (2002). Parenting Style and Adolescent Smoking. *Journal of Adolescent Health*, 30, 418-425.
- Ólöf Garðarsdóttir og Þóroddur Bjarnason (2010). *Áhrif efnahagsþrenginga á fólksflutninga til og frá landinu*. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Patten, C. A., Gillin, J. C., Farkas, A. J., Gilpin, E. A., Berry, C. C. og Pierce, J. P. (1997). Depressive Symptoms in California Adolescents: Family Structure and Parental Support. *Journal of Adolescent Health*, 20, 271-278.
- Pearson, N., Atkin, A. J., Biddle, S. J., Gorely, T. og Edwardson, C. (2010). Parenting styles, family structure and adolescent dietary behaviour. *Public Health Nutr*, 13(8), 1245-1253.
- Preacher, K. J. og MacCallum, R. C. (2002). Exploratory factor analysis in behavior genetics research: factor recovery with small sample sizes. *Behav Genet*, 32(2), 153-161.
- Ristkari, T., Sourander, A., Ronning, J. A., Nikolakaros, G., og Helenius, H. (2008). Life events, self-reported psychopathology and sense of coherence among young men-a population-based study. *Nord J Psychiatry*, 62(6), 464-471.
- Ristkari, T., Sourander, A., Ronning, J. A., Piha, J., Kumpulainen, K., Tamminen, T. o.fl. (2009). Childhood psychopathology and sense of coherence at age 18: findings from the Finnish from a boy to a man study. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 44(12), 1097-1105.
- Rúnar Vilhjálmsson (2010). *Atvinnuleysi foreldra, uppeldishættir og áhættu hegðun unglinga*. Rannsóknarniðurstöður kynntar á Ráðstefnu í þjóðfélagsfræðum 2010, Háskólanum á Bifröst, 7. – 8. maí. <http://secure.emission.is/player/?r=504bd226-a37e-4e3b-8742-d2d7deb98ae0>. Sótt 27. desember 2010.
- Seginer, R. og Lilach, E. (2004). How adolescents construct their future: the effect of loneliness on future orientation. *J Adolesc*, 27(6), 625-643.
- Sigrún Júlíusdóttir, Jóhanna Rósa Arnardóttir og Guðlaug Magnúsdóttir (2008). *Ungmennni og ættartengsl. Rannsókn á reynslu og sýn skilnaðarungmenna*. Reykjavík: Rannsóknastofnun í barna- og fjölskylduvernd og Háskólaútgáfan.
- Stewart, S. D. og Menning, C. L. (2009). Family Structure, Nonresident Father Involvement, and Adolescent Eating Patterns. *Journal of Adolescent Health*, 45, 193–201.
- Tinna Halldórsdóttir (2009). „Hér eiga allir sínar eigin pumpur“. *Rannsókn á stöðu og viðhorfum kvenna á Austurlandi*. Egilsstaðir: Menntaskólinn á Egilsstöðum.
- Valdimar Briem (2009). *Byggðapróun á Austurlandi: Íbúafjöldi*. Rannsóknarniðurstöður kynntar á Vísindavöku 2009, 17. september, Hafnarhúsinu Tryggvagötu, Reykjavík.

- Valdimar Briem (2011). *Viðhengi*. Með nýrri grein, maí 2011. Má taka niður af <http://austursetur.is/downloads/index.html>
- Valdimar Briem, de Lima, S. og Siotis, C. (2007). Train drivers and fatal accidents on the rail: Psychological aspects and safety. Í B. N. J. Wilson, T. Clarke og A. Mills (útg.), *People and Rail Systems: Human Factors at the Heart of the Railway*. London: Ashgate Publishing.
- Velicer, W. F., og Fava, J. L. (1998). Effects of variable and subject sampling on factor pattern recovery. *Psychological Methods*, 3, 231-251.
- Wahlstrom, D., White, T. og Luciana, M. (2010). Neurobehavioral evidence for changes in dopamine system activity during adolescence. *Neurosci Biobehav Rev*, 34(5), 631-648.
- Waylen, A. og Wolke, D. (2004). Sex 'n' drugs 'n' rock 'n' roll: the meaning and social consequences of pubertal timing. *Eur J Endocrinol*, 151 Suppl 3, U151-159.
- Weiss, L. H. og Schwarz, J. C. (1996). The relationship between parenting types and older adolescents' personality, academic achievement, adjustment, and substance use. *Child Dev*, 67(5), 2101-2114.
- Wittmann, L., Moergeli, H., Martin-Soelch, C., Znoj, H. og Schnyder, U. (2008). Comorbidity in posttraumatic stress disorder: a structural equation modelling approach. *Compr Psychiatry*, 49(5), 430-440.
- Bekkingarnet Austurlands (2010). Fjarnám á háskólastigi. http://www.tna.is/index.php?option=com_content&view=category&id=34&Itemid=23&lang=is. Sótt 1. desember, 2010.
- Póroddur Bjarnason (2004). Leiðin að heiman ... Forspárgildi viðhorfa unglinga fyrir búsetuþróun á Íslandi. Í Úlfar Hauksson (útg.), *Rannsóknir í félagsvísindum V* (bls. 302-314). Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Póroddur Bjarnason (2007). Á leið af landi brott? Framtíðaráform íslenskra unglinga vorið 2007. *Afmælisrit Háskólans á Akureyri 2007*. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Póroddur Bjarnason (2008). *Félagsleg staða grunnskólanema af íslenskum og erlendum uppruna*. Rannsóknarniðurstöður kynntar á Málþingi innflytjendaráðs og félags- og tryggingamálaráðuneytis um framkvæmdaáætlun ríkisstjórnarinnar í málefnum innflytjenda.
- Póroddur Bjarnason (2009). London Calling? Preferred Emigration Destinations among Icelandic Youth. *Acta Sociologica*, 52(2), 149-161.
- Póroddur Bjarnason (2010a). *Mannfjöldi, samgöngur og búsetuþróun*. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Póroddur Bjarnason (2010b). *Framtíðaráform íslenskra unglinga*. Rannsóknarniðurstöður kynntar á Ráðstefnu í þjóðfélagsfræðum 2010, Háskólanum á Bifröst, 7.-8. maí. <http://secure.emission.is/player/?r=504bd226-a37e-4e3b-8742-d2d7deb98ae0>. Sótt 27. desember 2010
- Póroddur Bjarnason, Andersson, B., Choquet, M., Elekes, Z., Morgan, M. og Rapinett, G. (2003). Alcohol culture, family structure and adolescent alcohol use: multilevel modeling of frequency of heavy drinking among 15-16 year old students in 11 European countries. *J Stud Alcohol*, 64(2), 200-208.

Þóroddur Bjarnason, Brynjólfur Mogensen, Dagmar Ýr Stefansdóttir og Jóhann Ásmundsson (2007). Þáttur áfengis í komum unglunga á slysa- og bráðadeild Landspítala.

Læknablaðið, 93(3), 183-187. <http://www.laeknabladid.is/2007/03/nr/2718>

Þóroddur Bjarnason og Þórólfur Þórlindsson (2006). Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities. *Journal of Rural Studies*, 22, 290–300.

Um höfunda

Valdimar Briem (vbriem@akademia.is) lauk dr. phil.-prófi í sálfræði frá Háskólanum í Lundi í Svíþjóð árið 1987, M.Sc. prófi 1975 og B.A.Honours-prófi 1969 í sálfræði frá University College of North Wales í Bretlandi. Hann er löggiltur sálfræðingur á Íslandi og í Svíþjóð, og starfar nú sem fræðilegur ráðgjafi með aðstöðu við ReykjavíkurAkademíuna. Helstu rannsóknarsvið Valdimars eru þróunarsálfræði, aðferðafræði við rannsóknir, skynjun og hugræn og heimspekileg sálfræði. Hann hefur á undanförunum árum einkum stundað fræðilegar og hagnýtar rannsóknir á vegum ýmissa stofnana og ráðuneyta á hlutverki hug- og geðrænna þátta í áhættutöku og slysum barna og ungmenna.

Tinna Halldórsdóttir (tinna@me.is) lauk B.A.-prófi í félagsfræði frá Háskóla Íslands árið 2004 og stundar M.A.-nám í félagsfræði við sama skóla. Hún hefur einnig numið félagsráðgjöf og aflað sér kennsluréttinda við Háskóla Íslands. Hún veitti heimilum fatlaðra forstöðu um nokkurra ára skeið. Nú starfar hún sem framhaldsskólakennari og verkefna- og kennslustjóri almennrar brautar við Menntaskólann á Egilsstöðum, auk verkefnavinnu fyrir stofnanir og félagasamtök. Rannsóknarsvið Tinna eru kynjafræði og nemendur með námserfiðleika.